

Posudek na disertační práci

Etické aspekty literární produkce v českém disentu

Vypracovala: Zuzana Labudová

Autorka předložené disertační práce si zvolila mimořádně zajímavé, provokativní a ambiciózní téma: demystifikovat či „demytologizovat“ některé aspekty literární – ale v podstatě i teoretické – produkce českého disentu, a potažmo i sám pojem disentu jako takový; narušit, jak sama píše v abstraktu práce, „obecně sdílenou homogenizaci tohoto mnohvrstevnatého fenoménu“. Její odvahu a ambice je nutno bezesporu ocenit. Pominu-li konkrétní historické exkursy, základní napětí, kolem kterého se celá práce buduje, spočívá, zdá se mi, v konfrontaci mezi – dosti negativně nahlíženým – havlovským konceptem „života v pravdě“ (základním textem je zde *Moc bezmocných*), a interpretací Vaculíkova *Českého snáře* právě jakožto pokusu o jistou demystifikaci, přičemž autorka polemizuje především s „realistickou“ interpretací tohoto textu (coby nějakého deníkového záznamu). „Život v pravdě“ je takto nahlížen jako vskrytu elitářský postoj, který není určen „obyčejným lidem“ a vede k rovnici disident = hrdina, zatímco Vaculík svým *Českým snářem* podle autorky přispěl „k neidealizovanému náhledu na vztahy v disentu“ (str. 49) – nevole, kterou touto svou knihou ve veliké části disentu vyvolal, je proto interpretována jako odpor k tomuto demystifikačnímu gestu.

To je jistě velice zajímavý a v jistém smyslu nikoli nelogický náhled (tím samozřejmě nejsou shrnuty všechny aspekty předložené práce, nicméně předpokládám, že autorka je sama shrne v prezentaci u obhajoby). Trošku spornou otázkou podle mě nicméně je, čím je tato ústřední teze vlastně podepřena. A právě k tomu si dovolím z titulu oponenta několik kritických poznámek – zvláště proto, že se jedná o práci disertační, a nikoli bakalářskou nebo diplomovou, stojí za to je zdůraznit.

Za prvé: celá práce je takřka *à la thèse* a postupuje podle velice předvídatelného schématu. Čtenář velice brzo nahlédne, že celá argumentace se bude točit kolem prostinké binární opozice „špatný Havel / hodný Vaculík“, a po zbytek práce bude marně hledat, co by jej překvapilo. Nemohu nepodotknout, že dosti iritující mi na této rovině připadá autorčina rétorika (zvláště tedy je-li její práce zčásti věnována rétorickým strategiím). Kdyby šlo o práci bakalářskou nebo diplomovou, jistě by to šlo přehlédnout, ale u práce disertační už ne. Čtenář má velmi intenzivní pocit, že je mu předložen jakýsi propagandistický či, jak se dříve říkalo, „štvavý“ text (na některých místech je dosaženo dokonce inverzního efektu a čtenář se přistihne, že už jen kvůli tomu nebohému Havlovi fandí a Vaculíka by rád poslal ke všem čertům). Citujme některé proklamativní věty: „Symbolický kapitál, který Vaculík mohl získat literárním úspěchem mezi disidenty, se mu Černý snaží upřít poukázáním na absenci respektu k ‚duchu‘ Charty. Heideggerovské *das Man* se zde ozývá v plné síle“ (str. 103); „Také Ludvík Vaculík vyslovil svým *Českým snářem* slovo, které nebylo disentu zcela pohodlné (...)“ (str. 127). Jeden má pocit, že čte *Ztroskotance a samozvance* naruby. Už názvy některých kapitol mluví samy za sebe: „Kdo byl souzen v procesu s Plasty?“, „Kdo mluví a kdo je umlčen?“. V některých pasážích, zdá se mi, jsou skutečně překročeny meze dobrého vkusu. Ano, jistě, určitá střízlivost, pokud jde například o idealizaci Patočkovy smrti, je zcela namístě, ale čteme-li větu „Legenda o mučednické smrti Jana Patočky žije i dlouho po pádu režimu, a to jak v médiích, tak na akademické půdě“ (73), ptáme se, zda to opravdu nešlo vyjádřit poněkud decentněji.

Za druhé: máme tedy takto předem určený obraz přítele a nepřítele a postupujeme následovně: cokoli, co může naši argumentaci jakkoli podepřít, je dobré a není třeba o tom přemýšlet. To platí například o oněch pasážích, kde se autorka opírá o Rezka a Fidelia. Oba jsou to autoři jistě velmi zajímaví a podnětní, ale o argumentaci obou lze vést jisté spory. Což autorka samozřejmě nedělá, v případě odkazu na Fideliovu polemiku s Jirousem je navíc jasně patrný jakýsi *ad hoc* postup (dáme ho tam, aby tam byl): celá pasáž začíná větou „Jsme-li u pověsti undergroundu, zastavme se u popisu jeho hlavních

cílů, které se staly předmětem sporu mezi teoretikem undergroundu a kritikem Petrem Fidelim“ (str. 66). Jak napsal klasik: A furt se jede, a do toho!

Dále: v polemickém zápalu se autorka s oblibou dopouští argumentačních lapsů. Uvedu dva a autorka mi snad odpustí, že na ni samotnou uplatním poněkud „rezkovský“ tón: Jungmann o Kunderovi napsal, že „aby Kundera dosáhl světového ohlasu, musel dodržet určitou rovinu čtenářských nároků a počítat se snadnou překladatelností a srozumitelností textu, s čímž podle něj evidentně kalkuloval“ (str. 58).¹ To se autorce nelíbí, protože Kundera je na straně jejích diskursivních přátel, a tedy přidá následující poznámku pod čarou: „Zvláště tento argument se jeví jako velmi pochybný, uvážíme-li pozdější Kunderův zákaz překladu francouzsky napsaných knih do češtiny s odůvodněním, že jsou jen těžko přeložitelné do češtiny“. To autorku nenapadlo, že Kundera může mystifikovat (ale naši diskursivní přátelé přece nikdy nelžou, že)? Kdoví proč ty překlady zakázal. Jako člověk, který snad má s překládáním jisté zkušenosti, mohu autorku ujistit, že Kunderovy romány nijak zvlášť těžko převoditelné do češtiny nejsou, anebo rozhodně nejsou těžší než knihy jiných romanopisců, které jsou do češtiny převáděny běžně a dobře. Anebo: autorka se velmi urputně vymezuje vůči interpretaci *Českého snáře* jako „knihy o drbech“. Proč se tedy sama – samozřejmě ve chvíli, kdy jí to může být užitečné – o drby sama tak intenzivně zajímá: „Přestože manželé Havlovi vlivem mnoha Havlových mimomanželských vztahů a později také (pravděpodobně) jedinému milostnému vztahu Olgy Havlové žili od roku 1983 de facto dva oddělené životy, navenek zůstali životními partnery dle společenského mravu až do konce Olžina života. Ačkoli jsou si Vaculíkovy a Havlovy životní osudy v tomto směru dost podobné, obraz, který navenek oba o svých osobních životech vytvořili, se v tomto směru zásadně liší (...).“ Někjak se nám tu ten vztah života a díla, který jsme předtím tak intenzivně zpochybňovali, najednou hodí...

Některé pasáže mi připadají vysloveně nepřesvědčivé, např. srovnání Hrabala a Vaculíka pod jakousi vágní hlavičkou Literatury. Hrabalovo traktování jeho literárních postav je úplně jiné než Vaculíkovo (tvrzení, že oba nějak posouvají skutečnost, je příliš vágní): jednak Hrabal své postavy jen zřídkakdy pomlouvá, což Vaculík činí s velkou oblibou, a za druhé a především je mytizuje, ať už jde o Pepina, Vladimíra nebo Egona Bondyho, kterého autorka cituje na str. 99. Těžko se potom ony postavy budou rozčilovat, že o nich Hrabal píše ošklivě; v případě Vaculíka je to naopak zcela logické. Nebylo by mimochodem zajímavé studovat *míru* zkreslení, jemuž jsou události a postavy v *Českém snáři* podrobeny? Jistá práce by se zde snad vykonat dala, byť by byla obtížná; autorka to nikde nedělá a omezuje se na obecné formulace a proklamace.

Za účelem doložení toho, že Havel je špatný a Vaculík dobrý, jsou často uvedeny do hry složité teorie (Foucault, Barthes na str. 84). Vzhledem k tomu, že se chce principiálně říci, že Vaculíkův text je komplikovanější než deník a má románové rysy, mi to – se všemi těmi grandiózními odkazy na Becketta a dokonce i Prousta – připadá tak trochu jako jít s kanónem na vrabce.

A konečně jednu poznámku technickou: na str. 39 se Havlovi vytýká, že nahlížel pojem života v pravdě „pouze ze svého pohledu, aniž by připustil, že ‚žít v pravdě‘ může pro různé osoby znamenat různou teorii a praxi“. Možná, jenže jak dobře ukázal Ernesto Laclau, žádný politický boj nebude existovat, pokud se různé požadavky různých skupin nebudou homogenizovat v nějakém jednotném symbolickém požadavku (či prázdném signifikantu). Žít v pravdě může jistě znamenat různé věci, ale důležité je, že havlovský pojem „života v pravdě“ se v jistém momentu stal právě signifikantem politického boje zahrnujícího ony *různé* praxe a *různé* požadavky – a on se jím skutečně stal, ať už se nám Havel líbí nebo ne.

---

¹ Totéž si mimochodem, mohu-li se odvolat na osobní sdělení, myslí autorce známý Jiří Pechar.

Bude mi snad odpuštěn lehce agresivní tón výše uvedených výtek (sama autorka se ostatně polemickou vervou nechává unášet ráda a často). Předložené práce si vážím, pokládám ji za odvážný pokus rozbořit určitý velmi houževnatý mýtus a k základní autorčině intenci pociťuji značné sympatie – jenom bohužel nemohu říci, že by ve mě velké sympatie vzbuzovaly prostředky, jimiž je toto boření provozováno. Stále však platí, že navzdory všemu výše uvedenému ji **doporučuji** k obhajobě.

Praha, 6. 6. 2016   Josef Fulka